

„VIRŠNACIONALIZACIJA“ PER INTEGRACIJĄ: EUROPOS FUNKCIJOS PAIEŠKOS

Benas Brunalas

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto
Politikos mokslų katedra
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 274 0611
Elektroninis paštas: benas.brunalas@gmail.com

Pateikta 2012 m. kovo 12 d., parengta spausdinti 2013 m. sausio 18 d.

Anotacija. Straipsnyje kritikuojamas realistinis požiūris į tarptautinius santykius. Ontologizuotas valstybės, suvereniteto, tautos kategorijas laikant būdingais realizmo teorijos bruožais teigiama, kad pagal realizmo paradigmą aiškinama ir organizuojama pasaulio tvarka yra ne tik neoptimali, bet ir ydinga. Tai atskleisti padeda visuomenės sutarties kaip fundamentalaus potencialaus aiškinimo metodas. Jo diktuojama logika teigia, kad visuomenės sutartis nepanaikino anarchijos. Nors vidiniu nacionaliniu valstybės lygmeniu visų karo prieš visus padėtis įveikta, anarchija išliko tarpvalstybiniu lygmeniu. Kadangi dėl globalizacijos procesų pasaulis tapo mažas, o valstybės tarpusavyje labai susijusios – tarptautinė anarchija XXI amžiuje individui ne ką mažiau pavojinga nei anarchija valstybiniu lygmeniu. Dėl šios priežasties nacionalinė valstybė tampa individų nesaugumo šaltiniu. Todėl būtina nacionalinės valstybės ir tarptautinės sistemos transformacija. Straipsnyje siūloma tarptautinę tvarką organizuoti kuriant globalią, vieną valdžią. Kadangi Europos Sąjunga pateikė išpūdingiausią valstybių integracijos projektą, siūloma nauja Europos funkcija – laipsniškas viršnacionalinės, „etatistiškai“ ir civilizaciniu atžvilgiu neutralios valdžios steigimas per integraciją. Ši Europos funkcija traktuojama kaip viena iš galimybių įtvirtinti Europos politikos dominavimą visame pasaulyje.

Reikšminiai žodžiai: nacionalinė valstybė, suverenitetas, pasaulio tvarka, Europos Sąjungos integracija, viršnacionalinė valdžia, Europos funkcija, visuomeninė sutartis.

Įvadas

Šaltojo karo pabaiga atnešė didžiulius pasaulio tvarkos pokyčius. Subyrėjus dvipolei sistemai globalizacijos įtaka valstybėms tapo kur kas reikšmingesnė. Taip nutiko dėl to, kad sovietiniam blokui pralaimėjus Vakarų liberalios rinkos sistema tapo vyraujanti. Nenuostabu, kad prabilta ir apie istorijos pabaigą ir neišvengiamą pasaulio *unifikaciją*. Vakarų sukurtos tarptautinės finansų, politinės, karinės organizacijos, transnacionalinės kompanijos ir technologinė pažanga, kuri iš esmės pakeitė laiko ir erdvės reikšmę, tapo veiksniais, mažinančiais valstybės, kaip pagrindinės suverenios institucijos, reikšmę ir įtaką. Šalia viso to radosi grėsmės, kurių nacionalinė valstybė tiesiog nepajėgi viena išspręsti: branduoliniai ginklai, migracija, finansų, ekonominės, karinės ir ekologinės krizės.

Tačiau nepaisant viso to realizmo paradigma ir pagal jos logiką organizuojama pasaulio tvarka išlaikė savo, kaip svarbiausios ir „teisingiausios“ paradigmos, statusą. Pagal realizmą nacionalinė valstybė išlieka svarbiausia tarptautinių santykių dalimi, o nacionalinio suvereniteto apsauga – svarbiausiu interesu. Galima sakyti, kad realizmas *ontologizuoja* svarbiausias savo kategorijas: valstybė, suverenitetas ir tauta yra suprantamos kaip duotybės. Dėl šios priežasties nenuostabu, kad realizmo paradigma vangiai reaguoja į pakitusią aplinką ir išlieka ištikima anksčiau iškeltiems dogmatiniams principams. Tačiau ar tokia realizmo maniera, apibrėžiant ir organizuojant valstybę bei tarptautinę politiką, nesikerta su pagrindiniu socialinio gyvenimo subjekto – individo – saugumu? Ar valstybė tokia, kokią ją supranta realistai, išlaiko savo, kaip organizacijos, skirtos įtvirtinti individo gerovę ir saugumą, principą? Į šiuos klausimus jau kuris laikas bando atsakyti realizmui oponuojančios kritinės mokyklos, kartais įnirtingai bandančios įrodyti, kad valstybė nebūtinai turi būti laikoma svarbiausia ir apskritai būtina pasaulio tvarkos dalimi. Vis dažniau mokslininkai ima samprotauti apie pasaulio valdžią, kuri tik viena pajėgi užkirsti kelią galybei grėsmių, prieš kurias nacionalinė valstybė yra bejėgė.

Europos Sąjunga yra vienas ryškesnių pavyzdžių, rodančių, kad nacionalinė valstybė yra nebe pajėgi savarankiškai spręsti problemas. ES integracija įveikė iki tol natūraliais laikytus valstybių nesutarimus (Vokietijos ir Prancūzijos konfliktas) ir tapo principu kurti politiškai, ekonomiškai ir morališkai vieningą Europą. „Pažeisdama“ realizmo paradigmos principus nacionalinių valstybių Europa transformuojasi ir pamažu politinę galią bei valią iš *nacionalinių suverenų* perkelia į vieną – bendrą *viršnacionalinį, suvereną*. Kitaip tariant, Europa integracijos būdu prisitaiko prie pakitusios aplinkos ir sudaro galimybes užtikrinti individų saugumą. Galbūt tokiu būdu Europa tampa ateities pasaulio tvarkos modeliu, o integracijos projektas naująja Europos užduotimi ir dar viena globalaus dominavimo galimybe. Šis klausimas toliau svarstomas tekste.

1. Saugumo užtikrinimas kaip Europos funkcija

Į klausimą, kas yra Europa, atsakyti vienu sakiniu sunku. Žvelgdami retrospektyviai Europos apibrėžimų aptinkame labai daug. Skirtingais amžiais Europa įgydavo arba

jai siekdavo primesti vis kitą reikšmę. Taigi belieka pripažinti, kad Europos idėja yra nuolat perkuriama, todėl klaidinga tvirtai „prisirišti“ prie vienos konkrečios reikšmės. Europos idėją būtina aiškinti *transformacijos* kontekste.

Kad geriau suvoktume *Europos transformacijos* kategoriją, galime brėžti įsivaizduojamą laiko tiesę ir joje paeiliui rikiuoti tokius klausimus: kas buvo Europa? Kas yra Europa? Ir kas bus arba ko tikimės, kad Europa būtų? Siedami šiuos klausimus tarpusavyje daliai jų nebeteikiame didesnės reikšmės. Tiksliau tariant, Europos sąvokų arba Europos funkcijų apibrėžimus surikiuojame pagal svarbą. Tai, kas buvo Europa, nėra tiek svarbu „kas Europa yra dabar“ atžvilgiu, o tai, kas Europa bus ateityje, yra tik iš dalies priklausoma nuo to, kas Europa yra dabar ir juolab kas Europa buvo gerokai anksčiau. Toks požiūrio principas, kai suvokiame, jog Europa anksčiau reiškė visai ką kita (pavyzdžiui, krikščionybės bastioną ir Kristaus žodžio skleidėją arba modernybės bastioną ir modernizacijos skleidėją, arba *Oksidentą* ir *Oriento* tramdytoją, arba *konsensualizmo* bastioną ir *konsensualistinės* politikos skleidėją), padeda išryškinti labai svarbų aspektą – Europa yra išsitęsusi transformacija, nuolat kintanti struktūra, kuriai suteikiama vis kitos kokybės funkcija. Panašiai Europą pristato R. Bague – Europa, anot jo, yra ne kas kita, kaip nuolatinis europėjimo procesas, t. y. savotiška „talpykla“, kurios turinys nuolat kinta¹. Į visa tai atsižvelgę Europos transformacija šiame kontekste laikykime procesą, kuriame bandoma Europai suteikti naują arba pagerinti seną ir taip įgyvendinti optimalią gerovę „visiems“ garantuojančią funkciją. Plačiai akademikų aptariamą Europos (Europos Sąjungos) integraciją kaip tik ir galima laikyti Europos transformacija, šiame procese susiklostys nauja Europos funkcija.

1.1. Saugumo subjekto atranka

Galima sakyti, kad visos ankstesnės Europos funkcijos buvo orientuotos į gerovės siekį: skyrėsi tik gerovės siekimo metodika ir subjektas. Tačiau kategorija „gerovė visiems“ yra labai plati. Šiame darbe gerovę susiekime pirmiausia su saugumu². Tokiu atveju belieka nustatyti, į ką tiksliai galėtų būti nukreipta Europos funkcija, t. y. kokio subjekto saugumu turėtų būti rūpinamasi ir koku būdu tas saugumas įgyvendinamas? Galima įžvelgti keletą pasirinkimų. Pirmiausia tai galėtų būti visi individai. Taip pat tai galėtų būti visos šeimos, visos bendruomenės (religinės, politinės), visos tautos ir visos valstybės. Nors kiekvienos čia paminėtos kategorijos smulčiausia sudedamoji dalis yra individas, galutinis gerovės rezultatas labai priklausys nuo to, į kurią iš šių kategorijų orientuosime gerovės siekį. Panašią saugumo siekimo ir jo užtikrinimo problemą galima aptikti vienoje pagrindinių tarptautinių santykių subdisciplinų – saugumo studijose³.

Tačiau kas yra saugumo subjektas, saugumo studijų mokyklos vis dėlto nesutaria. Mokyklų požiūrių skirtumai geriausiai atsiskleidžia keliant klausimą – kieno saugumas?

1 Bague, R. *Ekscentriškoji Europos tapatybė*. Vilnius: Aidai, 2001.

2 Kategorija „saugumas“ straipsnyje suprantama kaip individo saugumas. Saugumas yra susietas su žmonių išsilaisvinimu iš priespaudos ir įvairių apribojimų, kitaip tariant, saugumas privalo būti *humanizuotas*.

3 Saugumo subjektų problema išryškėjo, kai tradicinei realizmo aiškinimo perspektyvai iššūkių metė kritinės mokyklos, praplėsdamos saugumo subjektų galimybę.

Atsakymai į šį klausimą leidžia identifikuoti įvairius saugumo subjektus ir skirtingas saugumo užtikrinimo matricas, kuriose tie patys veikėjai gali turėti visiškai skirtingus vaidmenis. Taigi saugumo užtikrinimas gali būti vykdomas įvairiais, net tarpusavy nesutaikomais, metodais. Prasminga skirti dvi saugumo užtikrinimo kryptis smulkiausio galimo saugumo subjekto – individo – atžvilgiu: „saugumas iš viršaus į apačią“ ir „saugumas nuo apačios į viršų“. Saugumo užtikrinimas „iš viršaus į apačią“ reikštų situaciją, kai valstybė yra pagrindinis saugumo subjektas (valstybės saugumas); saugumą užtikrinant „nuo apačios į viršų“ – pagrindiniu saugumo subjektu tampa individas (individo saugumas).

Grįžtant prie ankstesnių Europos funkcijų galima pasakyti, kad Europos saugumo subjektais anksčiau buvo *viršasmėninės* organizacijos, pavyzdžiui, visi krikščionys arba visi europiečiai (rasės ar civilizacijos prasme). *Valstybę* taip pat galima laikyti vienu iš saugumo subjektų, į kurį buvo (yra) nukreipta Europos funkcija. *Raison d'État* ir galių pusiausvyros principas, išstūmęs viduramžių visuotinės moralės siekį, tapo principu, kurį apginti ir buvo Europos užduotis. Tačiau ar saugumo subjekto *viršasmėniškumas*, net deklaruojant *viršasmėninę* organizaciją kaip individo saugumo įrankį, nesikerta su realiu individo saugumu? Saugumą siekiant užtikrinti tik krikščionims – nesaugūs turi pasijusti musulmonai, o saugumą siekiant užtikrinti tik visiems vokiečiams – saugūs nesijaus visi prancūzai. Taigi toliau aptardami galimą Europos funkciją individo saugumą laikysime pagrindiniu siekiu. Todėl būtina nacionalinės valstybės ir tarptautinės sistemos refleksija.

2. Valstybė – kaip nesaugumo šaltinis

Valstybė kaip pirminis saugumo subjektas būdingiausias (neo)realistinei tarptautinių santykių mokyklai. Čia valstybės nacionalinių interesų ir valstybės suvereniteto apsauga yra svarbiausia ir pirminė sistemos dalių (taip pat ir individų) pareiga. Valstybės interesai ir valstybės suvereniteto išlaikymas bet kokia kaina lemia tai, kad tarptautinė arena yra kovos dėl galios tarp savanaudiškai veikiančių valstybių arena. Kadangi vienos valstybės saugumas gali reikšti kitos valstybės nesaugumą⁴ – nacionaliniai interesai yra savanaudiški, o savanaudiškumas, G. Keohane'o ir A. George'o teigimu, yra nacionalinio intereso ašis⁵.

Visa tai lemia, kad (neo)realistinėje perspektyvoje anarchinė sistema nėra įveikta. Tvarka ir darna tarptautinėje sistemoje įmanoma tik iki tam tikro laipsnio – iki tol, kol valstybė laikysis sutartų taisyklių, tačiau nesant institucijos, įpareigojančios šių taisyklių laikytis, anarchinė sistema išlieka pagrindine grėsme saugumui⁶. Tai pripažįsta ir (neo)

4 Pagal H. Morgenthau, tai vienas būdingų realizmo bruožų. Morgenthau, H. *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*. Vilnius: Margi raštai, 2011.

5 Waltz, K. *Theory of International Politics*. Boston: Addison-Wesley, 1979; George, A.; Keohane, R. The Concept of National interests: Uses and Limitations. *Presidential Decisionmaking in Foreign Policy*. Boulder: Westview, 1980.

6 Pavyzdžiui, B. Buzanas teigia, kad anarchijoje saugumas gali būti tik reliatyvus ir niekada negali būti absoliutus.

realistinės paradigmos sekėjai. Nors realizmo postuluojamame tarptautinių santykių modelyje valstybė ir yra vienintelė institucija, galinti individui garantuoti saugumą politiškai, kultūriškai, etniškai susiskaldžiusiame pasaulyje, tačiau dažnai toks saugumas yra nukreiptas į *viršasmeningus* darinius kaip nacija, tauta ar valstybė. Taigi individas yra perkeliamas į antrąjį planą arba apskritai nefigūruoja saugumo užtikrinimo koncepcijose.

XVIII amžiuje W. von Humboldtas savo veikale *Limits of State Action* teigė, kad valstybė nori padaryti žmogų įrankiu, skirtu įgyvendinti jos planus, todėl individas privalo pamiršti individualius savo tikslus⁷. Tačiau jei žmonių laisvę laikysime pirminiu, svarbiausiu siekiu – tokią valstybės funkciją, o kartu ir pačią valstybę reikia pripažinti antihumaniška. Kad laikytumeis šio požiūrio, nebūtina būti anarchistu ir išvelgti tokią valstybės ir individo sąsają, kokią išvelgė garsusis anarchistas P. Proudhonas. Užtenka suvokti (neo)realizmo paradigmos logiką, pavyzdžiui, išdėstytą H. Morgenthau veikaluose, kuriuose tarpvalstybinė galių pusiausvyra ir vienos valstybės saugumo didinimas, mažinat kitos saugumą, yra natūralūs ir neišvengiami tarptautinių santykių akcentai. Kitaip tariant, yra tik mano valstybė ir visos kitos⁸. Taip aukščiausiu valstybės tikslu paverčiamas kovos už galią ir saugumą imperatyvas, ir šiuo požiūriu valstybė nėra kažkas, kas sukurta individų ir dėl individų, valstybė yra traktuojama kaip kažkas daugiau negu jos dalių suma. Nenuostabu, kad ir tarptautinė sistema, sudaryta iš nacionalinių valstybių, dėl egoistinių nacionalinių interesų įvairumo negali *humanizuoti* ir išspręsti daugybės globalių problemų.

Todėl tiek organizuojant valstybės ar tarpvalstybinės sistemos veiklą, tiek siekiant žmonių saugumo ir gerovės negalima pamiršti individo laisvės. Laisvės kategorija turi šimtus reikšmių, bet neatitoldami nuo klausimo „kieno saugumas?“ bei atsiremdami į tai, kas jau pasakyta, saugumą apibrėžkime kaip laisvę ir galimybę būti subjektu, o ne objektu bet kokios gerovės ir saugumo įgyvendinimo vyksme. Tik tokiai sąlygai egzistuojant įmanoma žmogaus potencialo plėtra. Ir tik šiai sąlygai išliekant esminei – galima išvengti grėsmės, kylančios iš *viršasmeningos esybės* nepagrįsto sureikšminimo. Tokia saugumo samprata, arba, tiksliau, tvarios, universalios ir nekintamos įvairios gerovės bei saugumo įgyvendinimo ribos, yra pozicija, kurios laikomasi šiame svarstyme.

Labai svarbu, kad šios sąlygos laikymasis išliktų esminis kintant sistemai. Todėl, mūsų atveju, valstybė, kaip saugumą garantuojanti organizacija, atitinkamai turi reaguoti į globalius pokyčius ir taip eliminuoti galimas grėsmes individui. Galima sakyti, kad realizmas nėra pajėgus reaguoti į sparčiai kintančią aplinką. Viena to pagrindinių priežasčių galima laikyti svarbiausių realizmo kategorijų, kaip valstybė, suverenitetas, tauta, *ontologizaciją*. Realistinėje perspektyvoje valstybė yra nekintama duotybė, suverenitetas nedalomas, o tauta stipriai susieta su teritorija. Tad ir nacionaliniai interesai (neo)realizme yra *ontologizuoti* (galios kaupimas gali būti vienas būdingų tokios ontologizacijos pavyzdžių), todėl be didesnės sąsajos su sparčiai kintančia aplinka. Visa tai glaudžiai susiję ir su valstybės – individo santykiu, problematika. Todėl toliau dėliojant

7 von Humboldt, W. *Limits of State Action*. Burrow, J. W. (ed.). London: Cambridge University Press, 1969.

8 Morgenthau, H., *supra* note 2, p. 346.

valstybės, kaip nesaugumo šaltinio, logiką ir reflektuojant realizmo kertines kategorijas, verta sugrįžti prie pačios valstybės ištakų – Hobbeso ir Locke'o *visuomenės sutarties* teorijos.

3. Visuomenės sutartis: fundamentalus potencialus aiškinimas

Valstybė, vadovaujantis socialinio kontrakto koncepcija, buvo įkurta siekiant išvengti grėsmių ir nepatogumų, kylančių prigimtinės būklės bendruomenei. Pagal sutartį individai, bendru sutarimu paaukoję laisvę ir pakludami suverenui (valstybei), tikisi saugaus ir malonaus gyvenimo. Pavyzdžiui, sutarties teorijos pradininko Hobbeso manymu, prigimtine anarchijos būklę galima įveikti įkuriant *leviataną* (valstybę). *Leviatano* „veikimo“ principas – žmonių asmenines aistras (puikybę, valdžios siekimą, savi-meilę), lemiančias prigimtine būklę, įveikti kita žmonių aistra – siekiu išsaugoti save ir mirties baime. Dėl šios priežasties „hobsiška“ politinė tvarka artima Machiavello principams ir remiasi būtinu individų laisvės suvaržymu.

Locke'as kitaip suprato žmogaus aistras, dėl kurių prigimtinė būklė yra pavojinga ir nepatogi. Aistros, apmąstant jas laisvos rinkos kontekste, gali būti nekaltos ir pačios slopinti pavojingas aistras. Laisvas bendradarbiavimas, kai individas siekia asmeninių tikslų, pirmiausia susietų su turtu, gali būti sąlyga prigimtinėi būklei įveikti nesitelkiant suvaržymų, už kuriuos pasisakė Hobbesas. Taigi Locke'as įsitikinęs, kad įtvirtinta laisvė tenkinti asmeninius materialinius troškimus yra būdas atitraukti žmones nuo destruktivių aistrų. Visa tai lemia, kodėl, anot Locke'o, būtina konstitucija, religinė tolerancija bei vėliau filosofo sekėjų išplėtotas siekis riboti valstybės, kaip institucijos, veiksmus, įtvirtinant ją tik kaip individų interesų (svarbiausia – ekonominių) gynėją ir saugotoją. Trumpiau tariant, Locke'as į individo saugumą žvelgia jį *humanizuodamas* ir neatsiedamas nuo laisvės, kuri, kaip jau sutarėme, ir yra saugumo sąlyga.

Šie svarbiausių sutarties teorijos, o kartu ir modernaus valstybės kilmės aiškinimo mąstytojų samprotavimai itin svarbūs darbo temai. Tiek Hobbeso, tiek Locke'o sukurtas sutarties teorijos modelis tapo atsparos tašku daugeliui filosofų ir mokslininkų apmąstant individo ir valstybės santykį. R. Nozickas pristatytų autorių valstybės aiškinimo būdą įvardino *fundamentaliu paaiškinimu* – paaiškinimą, kuris atskleidžia visą tam tikrų reiškinių sritį net tada, jei aiškinimo teorija neteisinga ar kelia visiškai fantastines pradines sąlygas. Visuomenės sutarties teorijos teikia *fundamentalų potencialų* ištisos politinės srities aiškinimą ir didesnę tos srities supratimą⁹. Todėl toliau darbe svarbiausiu akcentu reikia laikyti visuomenės sutarties principą (labiau atskleistą Locke'o teorijoje) – valstybę įkurti tik tam, kad būtų užtikrintas individo saugumas. Kadangi jau aptarėme, kad saugumas gali būti organizuojamas skirtingai (tai iš esmės atsiskleidžia ir lyginant Hobbeso ir Locke'o sutarties teorijos modelius), būtina sukonkretinti (saugumo subjekto atžvilgiu) esminį sutarties tikslą.

9 Nozick, R. *Anarchija, valstybė ir utopija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 22–24.

Vadovaujantis liberalizmo idėjomis, kurios išlaisvina individų valią ir bet kokias *viršasmennes* struktūras laiko antrinėmis individo atžvilgiu, būtina pabrėžti, kad tokio principo išlaikymas, deklaruojant individo ir institucijos santykį, turi būti pagrindinis visuomenės sutarties akcentas, subordinuojantis visas kitas sutarties sąlygas. Taigi bet kurie veiksniai, galintys pasikėsinti į individo saugumą ar gerovę sutarties pagrindu, turi būti valstybės (kaip saugumą palaikančios institucijos) šalinami. Valstybė yra tik priemonė, „ne daiktas“, bet naudinga fikcija arba, tiksliau tariant, „teorinis konstruktas“¹⁰, leidžiantis įgyvendinti saugumo ir stabilumo siekius. Visa tai taikant aptartai ydingai realizmo teorijų pagrindu organizuojamai pasaulio tvarkai galima prieiti išvadą, kad neatmestina galimybė, jog tarp pirminio tikslo „pasirašant“ visuomenės sutartį ir galutinio siekio – individo saugumo – gali atsiverti spraga ir valstybė gali tapti grėsme sutartį pasirašiusiems individams. Tokią grėsmę vertinant *visuomenės sutarties*, kurios tikslas, kaip jau pripažinome, yra pirmiausia individas, kontekste, galima daryti išvadą, kad sutarties sąlygos įgaliotų pačią valstybę susinaikinti.

Tokio principo sutartyje pripažinimas logišku yra labai svarbus. Esmingiausia tai, kad tokio pobūdžio logika suteikia „valstybės“ sampratai visai kitokį prasminį krūvį. Tai patogus būdas sisteminiu keliu *deontologizuoti* valstybę ir taip šią kategoriją paversti kintančia, prie kintančios aplinkos prisitaikančia struktūra. Tokiu būdu valstybė, priešingai nei realistinėse teorijose, tampa ne valstybe kaip duotybe, prie kurios iš esmės reikia taikytis individams, bet struktūra, kuri taikosi prie individų. Taigi skirtingais laiko momentais dėl technologinės, socialinės, ekonominės ar kitokios pažangos, kuri ne tik sukuria vis kitas galimybes individams, bet atitinkamai keičia ir tarpasmeninius santykius, valstybės vidinė ir tarpvalstybinė sistema gali atrodyti labai skirtingai. Taip kategorija „valstybė“ išvaduojama nuo *stacionarios* sąsajos su institucine baze teritorija ir toje teritorijoje esančia tauta, o traktuojama tik pagal pirminį visuomenės sutarties principą – gerovės ir apsaugos teikimą individui. Todėl, vaizdžiai tariant, *valstybė* (tradicine prasme) nebūtinai turi būti visuomenės sutarties rezultatas – visuomenės sutarties pagrindu gali būti įkuriamos kitos kokybės organizacijos.

Sugrįžkime prie visuomenės sutarties ir realizmo teorijų kritikos, savanaudiškus valstybių interesus pristatančios kaip nekintamą ir neišvengiamą duotybę. Realizmo teorijomis aiškinama tarptautinė politika teigia tarptautinės sistemos anarchiškumą, todėl patys tarptautiniai santykiai gali būti apibūdinami kaip kovos dėl nacionalinių interesų įtvirtinimo arena. Taigi akivaizdu, kad (neo)realistų akcentuojamoje anarchinėje tarptautinėje sistemoje tvarka galima tik iki tam tikros ribos – iki tol, kol nacionalinės valstybės laikysis sutartų taisyklių ir veiks taip, kad apsaugotų save¹¹. Neorealistai pripažįsta, kad anarchinė pasaulio sistema ir yra pagrindinė grėsmė saugumui. B. Buzanas tai puikiai iliustruoja teigdamas, kad anarchijoje saugumas gali būti tik reliatyvus ir niekada negali būti absoliutus¹². Anarchinė pasaulio sistema, jo teigimu, suponuoja konku-

10 Powell, R. Absolute and Relative Gains in International Relations Theory. *American Political Science Review*. 1991, 85.

11 Miall, H. *Shaping The New Europe*. London: Pinter, 1993, p. 19.

12 Buzan, B. *Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 56.

rencijos, būtinybės pasikliauti tik savo jėgomis situaciją¹³. Tad akivaizdu, kad anarchinė prigimtinės būklės sistema liko neįveikta.

Nors tarpvalstybinės sistemos egzistavimas, kai individai priklauso konkrečioms valstybėms, nurodo, kad visuomeninės sutartys „pasirašytos“, svarbu akcentuoti, kad vienos visuomeninės sutarties nebuvo. Fiksuoti galime tik daugybę sutarčių, įtvirtinančių daugybę bet kokią kitą aukštesnę valdžią paneigiančių *suverenitetų*. Taigi, nors prigimtinė būklė tarp žmonių buvo įveikta, tarpvalstybinio lygmeniu anarchija išliko. Dabar galima tik numanyti, kad tam tikru laikotarpiu „skirtingose pasaulio vietose pasirašytos“ *visuomenės sutartys* galėjo garantuoti individų saugumą. Dėl neišvystytų technologijų kitaip organizuoti socialinį gyvenimą ar kurti daug ir skirtingų įsivaizduojamų bendruomenių paprasčiausiai nebuvo sąlygų¹⁴. Todėl galima svarstyti, kad iš dalies įveikta anarchija yra mažesnė blogybė nei visiškai „nepaliesta“ prigimtinė būklė.

Tačiau ar tą patį galima teigti prasidėjus XXI amžiui? Priešingai, dėl globalizacijos procesų mažėjančiame pasaulyje likusi tarpvalstybinė anarchija yra pavojinga kaip niekada anksčiau. Valstybės, kaip jau minėta, nėra pajėgios vienos spręsti globalių problemų, kurios tiesiogiai liečia ir, rodytūsi, nutolusius nuo prigimtinės būklės piliečius. Taigi tos *visuomenės sutartys*, kurių pagrindu buvo įkurtos nacionalinės valstybės, tampa nebeveiksnios ir nepajėgios garantuoti individų saugumą. Taip tarpvalstybinė anarchija tampa ne ką mažiau nepatogi ir pavojinga nei tarpasmeninė anarchija, kai, Hobbeso žodžiais tariant, „žmogus žmogui yra vilkas“. Toks samprotavimas leidžia manyti, kad valstybė, vadovaujantis realizmo logika, nėra individo saugumą garantuojanti institucija. Priešingai, nacionalinio saugumo, kaip aukščiausio valstybės ir visuomenės intereso, idėjos fatalumas lemia vienos, visas valstybių visuomenės apimančios saugumo koncepcijos neišvystymą. Todėl dažnai spręsti globalias problemas tarpvalstybinio lygmeniu, kai vienos valstybės nacionalinis saugumas tampa kitai valstybei nacionaline grėsme ar bent jau nepriimtina norma, yra sunku ar net neįmanoma. Pavyzdžiui, kol valstybės vis dar turi branduolinių ginklų, išlieka branduolinio karo ir branduolinio susinaikinimo galimybė. Bet ir visuotinis branduolinis nusiginklavimas dabartinėje sistemoje yra neįmanomas. Nė viena valstybė nesutiks visiškai sunaikinti branduolinių ginklų arsenalo, dvejodama, ar kitos valstybės elgiasi iš tikrųjų „sąžiningai“. Panaši logika, kai tarptautinės sistemos pagrindinis vienetas – valstybė – tampa kliūtimi problemoms spręsti, galioja ne tik kalbant apie branduolinių ginklų kontrolę, ji yra aktuali ir kalbant apie klimato atšilimą, terorizmą, aplinkos taršą, epidemijas ir pan. Taigi logiška, kad, vadovaujantis ta pačia prigimtinės būklės įveikimo metodika, viena išeičių iš susiklosčiusios padėties yra anarchijos tarptautinėje sistemoje įveikimas, t. y. globali visuomenės sutartis – vieno visiems bendro suvereniteto egzistavimas.

13 Buzan, B., *supra* note 12, p. 55.

14 Galima sakyti, kad pasaulio tvarka, kai nacionalinė bendruomenė tapo aukščiausiu socialinės integracijos matu, susiklostė tik XVII amžiuje. Iki tol pasaulis buvo suvokiamas kitaip – jei vienas Dievas valdo Danguje, tai ir žemiškasis valdovas turi būti ir valdyti vienas. Tačiau nepaisant to pasaulietiški vadovai išliko gana autonomiški ir derybos tarp skirtingų valdovų vadovaujama bendruomenių dažnai baigdavosi nesutariant dėl bendro intereso.

4. Per integraciją į pasaulio valdžią

Idėja įsivaizduoti taikų ir suvienytą pasaulį yra nenauja. Italų poetas Dantė apie tai kalbėjo, nors pasaulio valdžią laikė utopija. Tačiau ar viena pasaulio valdžia išties yra tik utopija? Dalis mokslininkų globalios *viršnacionalinės valdžios* egzistavimą yra linkę laikyti visai suprantamu ir net neišvengiamu dalyku. Pavyzdžiui, R. Naroll'is pateikia preliminarią datą, kada pasaulis bus politiškai suvienytas. Mokslininko duomenimis, tai nutiks apie 2300 metus¹⁵. Šio ir kitų mokslininkų panašios išvados pateiktos remiantis matematiniais skaičiavimais, apimančiais tris–keturis tūkstančius metų trukusių valstybių (tiksliau būtų, „politijų“ (angl. *polity*) gyvavimo istoriją. Nuoseklus valstybių skaičiaus mažėjimas ir jų teritorijų didėjimas ilgalaikėje perspektyvoje yra pagrindinis kintamasis, leidžiantis prognozuoti tokią baigtį.

Tačiau ne tik matematiniais skaičiavimais galima aiškinti globalios *viršnacionalinės valdžios* galimybę. Suvokdami, kad bendros taisyklės ir normos esti svarbiausias tokios valdžios pagrindas, galime teigti, kad anuomet aristokratija buvo *viršnacionalinio* pobūdžio. Tą pažymi ir H. Morgenthau teigdamas, jog aristokratai dėl savo kilmės ir išsilavinimo sudarė kosmopolitinę bendruomenę¹⁶. Taigi vieno pasaulietinio valdovo galimybė, kai egzistuoję bendra moralė ir iš esmės viena Europos bendruomenė, nebuvę neįsivaizduojama. *Viršnacionalinės valdžios* galimybė tiesiogiai susieta su vienos visuomenės egzistavimu arba, tariant B. Andersono terminais, įsivaizdavimu. Kadangi tarptautinę aristokratišką moralę pakeitė daugelio atskirų nacionalinių bendruomenių moralė, pasaulio viešoji nuomonė tapo iš esmės nereikšminga, o pasaulio bendruomenė, net iš esmės pasikeitus žinių sklaidimo bei žmonių bendravimo ir judėjimo principams, neįsivaizduojama. Akivaizdu, kad pati tarptautinė sistema palaiko šią, *viršnacionalinęs* struktūroms rasti trukdančią, praktiką. Didžioji dalis tarptautinės sistemos normų, akcentuoja H. Kissingeris, apeliuoja ne į kosmopolitiškas vertybes, bet siekia užtikrinti valstybių suverenumą. Suverenitetas tarptautinei teisei, autorius manymu, yra tas pats, kas nacionalinė moralė etikai arba nacionalinė viešoji nuomonė papročiams¹⁷.

Taigi valstybės suvereniteto apsauga yra ta esencinė valstybės kaip homeostatinės¹⁸ organizacijos prielaida, neleidžianti atsirasti kosmopolitinei dvasiai ir pasaulio piliečiui, kitaip tariant – *įsivaizduoti* (vadovaujantis B. Andersono *įsivaizdavimo* samprata) pasaulinės bendruomenės. Tačiau jei kitaip nei nacionaliniu valstybių pagrindu organizuojama pasaulio tvarka nėra įsivaizduojama dabar, nereiškia, kad tokia tvarka neįmanoma ateityje. Tarptautinės sistemos, kokia yra dabar, *įsivaizdavimas* susiklostė palaipsniui.

15 Naroll, R. *Imperial Cycles and World Order. Peace Research Society: Papers.* 1967, 7.

16 Morgenthau, H., *supra* note 2, p. 252.

17 Kissinger, H. *Diplomatija.* Vilnius: Pradai, 2003, p. 282–283.

18 Valstybę kaip homeostatinę struktūrą pristato A. Wendt. Autorius teigia, kad valstybės yra homeostatinės struktūros, todėl ilgiamui sugeba išlikti palyginti stabilios: jos laikosi atsikūrimo intereso ir tai leidžia joms savarankiškai priešintis išnykimui. Taigi nesvarbu, kiek išaugo kitų tarptautinių subjektų reikšmė, nesvarbu, kaip valstybės savarankiškumas yra sumenkinamas tarptautinių režimų ar ekonominės tarpusavio priklausomybės, valstybė visada sugebės atsikurti (Wendt, A. *Tarptautinės politikos socialinė teorija.* Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 254).

Sistema nėra natūrali ir fiksuota, ji susiklostė savavališkai, kaip nuolatinės žmonių veiklos produktas. Panašiai kaip ir nacionalinės valstybės tipinis ir svarbiausias bruožas – prievartos monopolis, susiklostė per maždaug 300 metų trukusį valstybės kūrimosi procesą, kai įgaliojimai naudoti prievartą buvo pašalinti iš nevalstybinės, ekonominės ir tarptautinės sričių ir perkelti į valstybinę, politinę ir valstybės vidaus sritis¹⁹. Taip įmanoma „atgalinė“, laipsniška, nepastebima²⁰ valstybės ir sistemos rekonstrukcija.

Labai svarbu suvokti, kad staigus nacionalinio suvereniteto sunaikinimas yra ne tik sunkiai įmanomas, bet ir labai pavojingas, todėl nacionalinio suvereniteto naikinimo procesas turi būti laipsniškas, orientuotas tik į ateities perspektyvą. Taigi ir valstybės sunaikinimas²¹, laikantis visuomenės sutarties pagrindinio – individo saugumo – principo, turi būti išsitiesęs ir taip minimizuojantis galimas greito perėjimo iš vestfalinių valstybių tvarkos į viršnacionalinę tvarką grėsmes. Tokio perėjimo ir nacionalinės valstybės naikinimo dėsningumus galima išvelgti integraciniuose procesuose.

Minimus dėsningumus išvelgti lengviau, jei pačią integraciją laikysime procesu, kai įkuriamas ir stiprinamas naujas, neutralus *integracinis centras*, per kurį vienetai (atskiros valstybės) įgyvendina savus lūkesčius ir interesus²². Nacionalinės valstybės integracijos vyksme atsisako vienašališko sprendimo galimybės, taigi ir bekompromisės suvereniteto apsaugos. Kompromisų tarp nacionalinių interesų paieškos būdu sukuriamas *viršnacionalinis* interesas (centras), kuris privalo tenkinti visas dalyvaujančias puses. Tai neišvengiamai keičia požiūrį į suvereniteto apsaugą: nacionalinio suvereniteto saugumas išlieka svarbus, tačiau jo izoliacija nebėra vienintelė saugumo užtikrinimo išeitis. Tokiu atveju kuriama optimizuojanti metodika: kadangi *integracinis centras* yra neutralus (nėra subordinuotas vienam valstybiniam vienetai²³) naudinga jam perduoti tas nacionalines prerogatyvas, kurių įgyvendinimas *viršnacionaliniu* lygmeniu daug efektyvesnis. Nors toks perdavimas gali būti vis dar susietas su siekiu didinti savo, kaip atskiros nacionalinės valstybės, galią kitų nacionalinių valstybių atžvilgiu, pats perdavimo procesas, performuodamas valstybės įpročius ir tradicijas, palaipsniui mažina tokio poreikio radimosi galimybę. Integracija grįsta veikimu ne per izoliaciją ir atskirų, autarkiškų moralių egzistavimu bei tokio pobūdžio egzistavimo gynimu, bet galimybės trinti ribą tarp „aš“ ir „kitas“ kūrimu, taigi paskirų tapatybių transformavimu ir kolektyvinės tapatybės kūrimu.

-
- 19 Thomson, J. E. *Samdiniai, piratai ir suverenai: valstybės kūrimasis ir eksteritorinė prievarta ankstyvojoje moderniojoje Europoje*. Vilnius: Homo liber, 2006, p. 20.
- 20 Teologas P. Teilhardo de Chardino teigia, kad „žmogus pasaulyje pasirodė be triukšmo“ (P. Teilhard de Chardin. *La place de l'homme dans la nature*. Paris: Seuil, 1963, p. 93–95). Šis palyginimas tinka kalbant ir apie esencinius tarptautinės sistemos ir jos sudedamųjų dalių pokyčius. Kitaip tariant, nacionalinės valstybės, turinčios prievartos monopolį, formavimasis išsitiesė per tris šimtmečius, todėl valstybės forma, kokia yra dabar, gali atrodyti kaip „savaimė suprantama“ – *ontologizuota*. Taigi atmesti negalima ir to, kad globali valdžia susiklostys taip pat palaipsniui, „be triukšmo“.
- 21 Valstybės sunaikinimą derėtų laikyti pirminiu siekiu norint pakeisti ydingą tarptautinę sistemą ir įgyvendinti visas visuomenės sutarties sąlygas.
- 22 Panaši integracijos funkcija pateikta Wallace, W. Introduction: The Dynamics of European Integration. In: Wallace, W. (ed.) *The Dynamics of European Integration*. London: Pinter, 1990.
- 23 Tai galioja tik kalbant apie „savanorišką“ integraciją, todėl integracija nelaikoma politika, kai viena nacionalinė valstybė naudojama tam tikrus spaudimo instrumentus verčia „integruoti“ kitas valstybes.

Pažvelkime į integraciją pačia plačiausia prasme. Koks integracijos galutinis tikslas ir kas yra galutinė integracija? Tiriant valstybių integracijos procesus, dėl didesnės koncentracijos siauro pobūdžio kintamuosiuose šis klausimas dažnai nėra keliamas. Todėl į valstybių integraciją žvelgiama kaip į procesą, kurio galutinis rezultatas nėra itin reikšmingas. Šiame darbe galima nustatyti valstybių integracijos ribą, kurią iš esmės būtų galima laikyti ir apskritai integracijos pabaiga – tai pasaulio valdžia. Taigi *virš-nacionalinė* valdžia gali (privalo) rasti natūraliai (be triukšmo). Tad nereikia į tokią struktūrą žiūrėti kaip į fantastinį reiškinių ar kaip į „kažkieno“ primestą sistemą. Vieną pasaulio valdžią galime laikyti neišvengiamu ateities scenarijumi, kurio sėkmė, užtikrinant visuomenės sutarties pagrindinio principo laikymąsi, priklausys jau nuo šiandien priimamų sprendimų.

Toliau aptarkime vieną iš galimų Europos funkcijų: Europa – kaip integracijos ir naujos pasaulio tvarkos ir vienos pasaulio valdžios skleidėja.

5. Europos funkcija – visuomenės sutarties įgyvendinimas per integraciją

Individo apsauga ir gerovė, įtvirtinant visuomenės sutarties laikymąsi, gali būti nauja Europos funkcija. Tarp Europos ir Europos Sąjungos vertėtų dėti lygybės ženklą. Europos Sąjunga – tai naujai (visuomenės sutarties) įgyvendinimo funkcijai prisitaikiusi Europa. Kadangi jau sutarėme, jog *visuomenės sutartis* XXI amžiuje gali būti visiškai įgyvendinama tik rekonstravus esamą pasaulio tvarką, pirmiausia, atsisakius nacionalinio universalizmo, neišvengiamai būtinas kitokio pobūdžio universalizmas.

Būtina įvertinti tai, kad pasaulis sudarytas ne tik iš skirtingų nacionalinių valstybių, bet ir iš skirtingų ir neretai tarpusavyje konfliktuojančių civilizacijų. Šie konfliktai dažnai esti ir tarpvalstybinių konfliktų priežastis. Puikiausias to pavyzdys – S. Huntingtono pateikta civilizacijos teorija, kurios esmė – taikos pasaulyje užtikrinimas priklausys nuo to, kaip aiškiai bus nubrėžtos ribos tarp atskirų devynių civilizacijų ir nuo to, kaip atskiros civilizacijos vadovausis „*susilaikymo taisykle*“ – nesikišti į kitų civilizacijų reikalus²⁴. Taigi Europos, kaip vienos iš civilizacijų, pretenzijos vėl imtis pasaulio lyderės vaidmens bei siekti siūlyti savą universalizmo sistemą bus ne tik priešiška sutinkamos kitų civilizacijų, bet taip pat ši iniciatyva bus lydima jau tokia siekyje užprogramuoto konflikto. Kitaip tariant, čia iš karto susiduriame su nepasitikėjimo ir konfrontacijos problema. Kaip teigiama S. Huntingtono civilizacijų susidūrimų teorijoje, kitos civilizacijos žiūrės įtartinai į bet kokius į *tarpcivilizacinę* erdvę orientuotus veiksmus.

Analogiška situacija susiklosčiusi ir vertinant tarpvalstybiniu kontekstu. Kaip teigia minėtos realizmo mokyklos formuotojas H. Morgenthau, *virš-nacionaliniu* vardu veikiantis žmogus savaime tampa savosios valstybės išdaviku ir kitos valstybės rėmėju. Kitaip tariant, pasaulio tautoms pasaulinės valdžios idėja nepriimtina, o jų ištikimybė

24 Huntington, S. P. *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*. Vilnius: Metodika, 2011, p. 299.

savajai valstybei yra neperžengiama kliūtis tokiai valdžiai sukurti²⁵. „Nepaisant ryžto veikti žmonijos ir visuotinės valstybės labui, toks žmogus, stodamas prieš savosios valstybės interesus ir politiką, ją tik silpnintų stiprindamas kitą – jo paties tautai priešišką, valstybę. Pačiu geriausiu atveju jis taptų savo įsitikinimų auka, kurios laukia atpildas už valstybės išdavystę.“²⁶ Tai nacionalistinio universalizmo pasekmė: politika, nukreipta ne į valstybės suvereniteto apsaugą, gali būti laikoma nusikalstama, todėl susijusi su kitų tarptautinėje anarchijoje veikiančių valstybių interesais.

Į visa tai atsižvelgus pirmiausia reikėtų nuo Europos atsieti tiek civilizacinį (Huntingtono prasme), tiek nacionalistinį (Morgenthau prasme) universalizmą ir formuoti naują „nešališką universalią sistemą“, gebančią transformuoti ir optimizuoti tapatybes, suverenitetus. Tokiu universalizmu grįsta paradigma gali būti kuriama ant europinių pamatų, jei europinę tapatybę suvoksime kaip viršnacionalinę „institucinę tapatybę“ (E. Kawalski), kuri remiasi neutralia atlikimo logika (*logic of appropriateness*)²⁷ ir formuoja atitinkamą valstybių elgesį egzistuojančiame instituciniame kontekste. Taigi neutrali universali sistema turi būti grindžiama anksčiau pristatytos integracijos samprata – naujo, neutralaus centro kūrimu ir stiprinimu. Universalią strategiją ES turi siūlyti neįsikibusį į, pavyzdžiui, krikščioniškąją patirtį, bet turi būti atvira bet kuriai kitai religinei, istorinei ar kultūrinei patirčiai. Todėl ankstesnė Europos istorija, susijusi su krikščionyste, nacionaline valstybe, imperializmu ir pan., turi būti įvertinta kaip praėjęs evoliucijos etapas, ne toks tobulas viršnacionalinės institucinės tapatybės atžvilgiu. Trumpiau tariant, Europa turi į savo istoriją pažvelgti evoliuciniu principu ir suvokti, kad ne tokius tobulus dalykus keičia tobulesni dalykai. Toks nešališkas universalizmas galėtų į integracijos sukūrį įtraukti skirtingų galių ir civilizacijų valstybes bei tapti naują Europos užduotimi.

Europos Sąjunga čia tampa puikiausia viso to išraiška. ES institucijų ir ES teisės skverbimasis į nacionalinių valstybių privačią erdvę sumenkina teritorinio suvereniteto principus: nacionalinė valstybė ne tik pati atsisako būti atsakinga už visus valstybės reikalus, bet viršnacionalinių institucijų galia dažnai pranoksta nacionalinių valstybių institucijų galią. Pavyzdžiui, kiekvienas ES pilietis gali paduoti į teismą savo valstybę, o pačių nacionalinių ES valstybių teisė turi atitikti ES teisę. Galima teigti, kad taip konstruojama nauja diskursinė erdvė su naujomis *transnacionalizmu* ir *viršnacionalizmu* grįstomis taisyklėmis. Tai turi potencialios ištrinti arba pertvarkyti nacionaliniu matmeniu organizuotas tapatybes ir duoti pradžią naujai, postnacionalizmu grįstai sistemai.

Šias tendencijas galime įžvelgti jau dabar. Vadovaudamiesi ES integracijos logika, kai vis daugiau nacionalinių galių perduodama viršnacionalinėms institucijoms, galime teigti, jog vis labiau ima įsivyrėti požiūris, kad nacionalinė valstybė yra ne kas kita, kaip kliūtis. Taigi viršnacionalinė ir *nomadiška* valdžia yra vienintelė pažangi, evoliuciniu principu tobulesnė išėjimas. Šią išėjimą tinkamai iliustruoja krizės, kilusios euro zono-

25 Morgenthau, H., *supra* note 2.

26 *Ibid.*, p. 346.

27 Kawalski, E. R. Identity of Peace: Framing the European Security Identity of the EU. In: Karolewski, I.; Kaina, V. (eds.) *European Identity: Theoretical Perspectives and Empirical Insights*. LIT Verlag Münster, 2006, p. 94.

je, energetiniame ir kariniame sektoriuje, pagaliau „pagrindinė“ krizė – pasauliniai karai. Visas šias krizes imtasi įveikti stiprinant integraciją. Taigi valstybių integracija yra ES esmė ir optimali priemonė bet kokios rūšies problemoms spręsti. Tam tikras integracijos laipsnis, kurį pasiekusios valstybės nustos integruotis, nėra numatytas. Tam tikrų sektorių *denacionalizavimas* sukelia tik kitų sektorių *denacionalizavimo* poreikį. Arba tam tikras pasiektas integracijos laipsnis vienoje srityje kelia tik dar didesnės tos srities integracijos būtinybę²⁸. Sekant šia logika ES projektas realizuosis tik tada, kai nebebus neintegruotų sričių ir politinių darinių. Tai besiformuojančios viršnacionaliniu principu grįstos Europos įrodymas. Europos, kuri gali pateikti savą globalizacijos versiją.

Galima sakyti, kad ši aptariama Europos funkcija galėtų būti viena iš galimybių išvengti „Europos saulėlydžio“, kurį prieš šimtmetį pranašavo O. Spengleris²⁹. Žinoma, galią ir įtaką, vadovaujantis šiuo principu, Europa atgaus visai kita forma, nei tai buvo iki XX amžiaus. Todėl dominuos ir valdys ne Europa, kaip subjektas, bet europinė strategija. Strategija, nukreipta į galutinę integraciją ir nacionalistinio universalizmo atsisakymą. Tai vienas tiesiausių būdų įgyvendinti ir visuomeninės sutarties pirminį tikslą – piliečių saugumą bei gerovę.

Išvados

Galima teigti, kad realizmo paradigma ir realizmo principais organizuojama tarptautinė tvarka nebeatitinka pakitusio pasaulio realijų. Globalizacijos procesų nulemtas visuomenių ekonominio, politinio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo susipynimas reikalauja kitos kokybės reikalų tvarkymo tvarkos. Trumpai tariant, pakitusi sistema atitinkamų pokyčių reikalauja ir iš sistemos dalių. Priešingu atveju sistemos dalys veiks neoptimaliai ar net ne pagal savo paskirtį. Valstybę ir jos paskirtį aiškinant remiantis visuomenės sutarties teorija, kai sutartis „pasirašoma“ dėl svarbiausio tikslo – individų gerovės ir saugumo, neoptimalus ir ydingas (individų atžvilgiu) nacionalinės valstybės veikimas tampa aiškus. Todėl sekant sutarties logika nacionalinę valstybę reikia sunaikinti, įsteigiant globalią *viršnacionalinę valdžią*. Optimalus valstybės sunaikinimo ir *viršnacionalinės valdžios* įtvirtinimo būdas yra integracija.

Kadangi Europos Sąjunga kol kas pateikė išpūdingiausių valstybių integracijos pavyzdį – denacionalizaciją per integraciją siūloma laikyti naująja Europos užduotimi ir funkcija. Taip Europa laikydama pagrindinio visuomenės sutarties teorijos principo – svarbiausia – individas – turėtų tapti avangardine pasaulio galia steigiant pasaulio valdžią. Tačiau tokios funkcijos įgyvendinimui būtina netradicinė Europos ir europietiško formos: Europą ir europietišumą būtina suprasti kaip universalų, tačiau „etatiškai“ ir civilizaciniu atžvilgiu neutralų procesą, gebantį į vienovę integruoti skirtingas bendruomenes.

28 Puikus to pavyzdys – euro zonos problemų sprendimas steigiant fiskalinę sąjungą.

29 Spengler, O. *The Decline of The West: Perspectives Of World-History*. New York, 1928.

Pabrėžtina, kad aptariama Europos funkcija taip pat yra laikina. Nuolat besikeičiant eilinėms fazėms, keičiasi ir visuma. Todėl nėra fiksuotų ir nekintamų dalykų, nėra visiškų visumos ir visumos dalių baigčių, o tik tam tikri perėjimai, transformacijos. Remiantis H. Bergsono mintimis galima teigti, kad nėra amžinų rėmų, nes visi rėmai sutrūksta. Todėl labai svarbu, kad keičiantis sąlygoms tokie universalūs siekiai kaip individo gerovė ir saugumas būtų tinkamai adaptuoti pakitusiai aplinkai.

Literatūra

- Brague, R. *Ekscentriškoji Europos tapatybė*. Vilnius: Aidai, 2001.
- Buzan, B. *Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas, 1997.
- Kawalski, R. Identity of Peace: Framing the European Security Identity of the EU. In: Karolewski, I.; Kaina, V. (eds.) *European Identity: Theoretical Perspectives and Empirical Insights*. LIT Verlag Münster, 2006.
- George, A.; Keohane, R. The Concept of National interests: Uses and Limitations. *Presidential Decisionmaking in Foreign Policy*. Boulder: Westview, 1980.
- Huntington, S. P. *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*. Vilnius: Metodika, 2011.
- Kissinger, H. *Diplomatija*. Vilnius: Pradai, 2003.
- Miall, H. *Shaping The New Europe*. London: Pinter, 1993.
- Morgenthau, H. *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*. Vilnius: Margi raštai, 2011.
- Naroll, R. Imperial Cycles and World Order. *Peace Research Society: Papers*. 1967, 7.
- Nozick, R. *Anarchija, valstybė ir utopija*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
- Powell, R. Absolute and Relative Gains in International Relations Theory. *American Political Science Review*. 1991, 85.
- Spengler, O. *The Decline of The West: Perspectives Of World-History*. New York, 1928.
- Teilhard de Chardin, P. *La place de le'homme dans la nature*. Paris: Seuil, 1963.
- Thomson, J. E. *Samdiniai, piratai ir suverenai: valstybės kūrimasis ir eksteritorinė prievarta ankstyvojoje modernioje Europoje*. Vilnius: Homo liber, 2006.
- von Humboldt, W. *Limitsof State Action*. Burrow, J. W. (ed.). London: Cambridge University Press, 1969.
- Waltz, K. *Theory of International Politics*, Boston, Addison-Wesley, 1979.
- Wallace, W. Introduction: The Dynamics of European Integration. In: Wallace, W. (ed.). *The Dynamics of European Integration*. London: Pinter, 1990.
- Wendt, A. *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
-

SUPRA-NATIONALIZATION THROUGH INTEGRATION: SEARCHING FOR THE FUNCTION OF EUROPE

Benas Brunalas

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This paper criticizes the realistic approach to international relations. Due to the essence of the main categories of realism (such as state, sovereignty, nation), the realism paradigm is presented as non-optimal and defective, and it is explained by interpretation of the social contract. Following the latter interpretation, the social contract does not eliminate anarchy completely and anarchy can still appear at the international level. Because of the globalization processes, the world has grown tiny and the states are closely interrelated, this means that in the 21st century for an individual international anarchy is as dangerous as anarchy on the state level. For this reason the national state becomes a source of insecurity for the individual and, therefore, the transformation of the state becomes a necessity. This paper supports the statement that the international order should be organized by creating global and unified governance.*

The European Union has introduced a most impressive integration project, which has the potential to establish a political unity not only in Europe, but also in the whole world. Since a sudden transition from one status (national state system) to another (supranational global governance) is hardly possible and the consequences are unpredictable, a gradual transition is recommended and it is more in favour by the EU. In other words, the EU integration process is a strategy aimed at “destruction” of the national state, which seeks full compliance with the terms of the social contract and the complete elimination of the anarchy. This strategy might be a new task or function of Europe.

Keywords: *national state, sovereignty, world order, EU integration, supranational governance, function of Europe, social contract.*

Benas Brunalas, Mykolas Romeris universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Politikos mokslų instituto asistentas. Mokslinių tyrimų kryptys: Europos sąjungos integracija, multikultūrinė visuomenė, viršnacionalinė valdžia, pasaulio tvarka.

Benas Brunalas, Mykolas Romeris University, Faculty of Policy and Management, Institute of Political Sciences, Assistant. Research interests: EU Integration, Multicultural Society, Supranational Governance, World Order.

